

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ 2020

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ
ТА МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

ВІДДІЛ З ПИТАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ,
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СТАТИСТИКИ

ТРАВЕНЬ 2021

WWW.ME.GOV.UA

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У 2020 РОЦІ

У 2020 році рівень тіньової економіки становив

30%

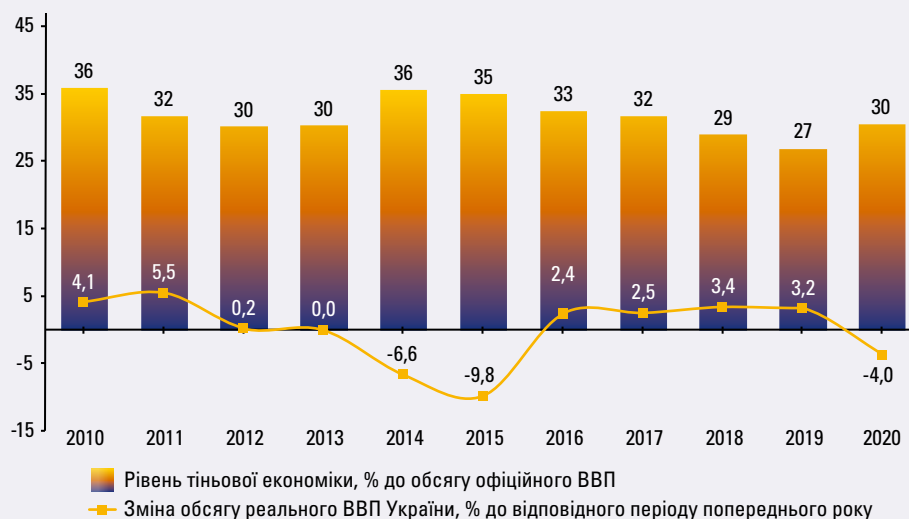
від обсягу офіційного ВВП

За попередніми розрахунками Мінекономіки **рівень тіньової економіки у 2020 році становив 30% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 в.п.¹ більше за показник 2019 року.**

ДОВІДКОВО

розрахунок рівня тіньової економіки здійснений з використанням удосконалених Методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінекономіки від 20.01.2021 № 104.

Рис. 1.
Інтегральний показник
рівня тіньової
економіки в Україні
(у % від обсягу офіційного ВВП)
і темпи приросту/зниження
рівня реального ВВП
(у % до попереднього року)

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Ускладнення умов економічної діяльності, внаслідок запровадження протиепідемічних заходів в Україні та світі, спричинили природне бажання суб'єктів господарювання зменшити ризики втрати лімітованих ресурсів (на тлі суттєвого зростання збитків в економіці через тимчасові, але непрогнозовані у часі, обмеження ділової активності), що і призвело до зростання тінізації економіки.

Разом з тим, отримане за підсумком 2020 року зростання рівня тіні є меншим порівняно зі зростанням упродовж попередніх кризових періодів (зокрема, за підсумком кризи 2014 року). Це свідчить про неординарність проявів коронакризи. Пандемія та запровадженні безпрецедентні карантинні обмеження зумовили часткову зміну мотивації у поведінці економічних суб'єктів (у сферах як виробництва, так і споживання). Вірогідно, що це, у свою чергу, по-перше, знайшло відбиток в

інтенсивності таких процесів, як тінізація доходів, тобто, пригнічена загальна активність з неекономічних причин обмежила не лише діяльність суб'єктів¹ у легальному секторі економіки, але і можливість з розширення тіньових операцій. По-друге, призвело до появи нових каналів тінізації при звуженні можливості використання традиційних, що не знайшло свого повного відображення в існуючих методах оцінки тіньової економіки.

¹ Оцінка інтегрального рівня тіньової економіки в Україні за підсумком 2020 року є попередньою. Наразі оцінку рівня тіньової економіки за одним з чотирьох методів – методом збитковості підприємств – здійснено на основі попередніх статистичних даних про фінансові результати діяльності до оподаткування великих та середніх підприємств (тобто, без малих підприємств і мікропідприємств) за усіма регіонами України, крім тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, а також частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. З метою забезпечення зіставності оцінок рівнів тіньової економіки за методом збитковості оцінку за 2019 рік у цілому по Україні та в розрізі ВЕД перераховано на основі статистичних даних про фінансові результати діяльності до оподаткування великих та середніх підприємств. Після оприлюднення Держстатом остаточних статистичних даних про фінансові результати діяльності підприємств до оподаткування за повним переліком підприємств оцінки рівнів тіньової економіки в Україні у 2019 та 2020 роках будуть уточнені.

ДИНАМІКА РІВНЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗА ОКРЕМИМИ МЕТОДАМИ

Підтвердженням неординарності проявів коронакризи також є різноспрямованість динаміки рівнів тіньової економіки, розрахованих з

використанням різних методів, із так званими секторальними особливостями, сформованими у ході розгортання пандемії COVID-19.

Два з чотирьох методів, з використанням яких здійснюється оцінка рівня тіньової економіки, зафіксували збільшення рівня порівняно з 2019 роком:

- **метод збитковості підприємств** – на 7 в.п. (до 27% від обсягу офіційного ВВП), що, значною мірою, було об'єктивним наслідком погіршення фінансового стану підприємств на тлі згортання ділової активності через дію вимушених протиепідемічних заходів та обмежень, запроваджених з метою запобігання поширенню коронавірусу. Водночас, окремі ВЕД показали не виправдано високе зростання збитковості підприємств;
- **монетарний метод** – на 1 в.п. (до 31% від обсягу офіційного ВВП).

Два методи показали зменшення рівня тіньової економіки:

- **метод «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги»** – на 3 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП);
- **електричний метод** – на 2 в.п. (до 23% від обсягу офіційного ВВП).

Варте вкотре зазначити, що рівень тіньової економіки за двома із зазначених методів скоротився в умовах дії унікальних чинників коронакризи, які спричинили об'єктивне обмеження традиційних каналів тіньової діяльності. Яскравим прикладом є згортання можливостей реалізовувати товар через неорганізовані точки продажу.

Також, внаслідок пригніченого світового попиту та інвестиційної паузи (через високий ступінь невизначеності) суттєво скоротили

обсяги виробництва галузі переробної промисловості, у тому числі найбільш енергоємні, що призвело до зменшення обсягу споживання електроенергії. Разом з тим, менше падіння ВВП забезпечувалось зростанням або незначним погіршенням показників менш енергоємних галузей. За таких умов, відповідно до методологічних положень, отримані тенденції до зменшення рівня тіньової економіки за електричним методом фактично є суто математичним результатом.

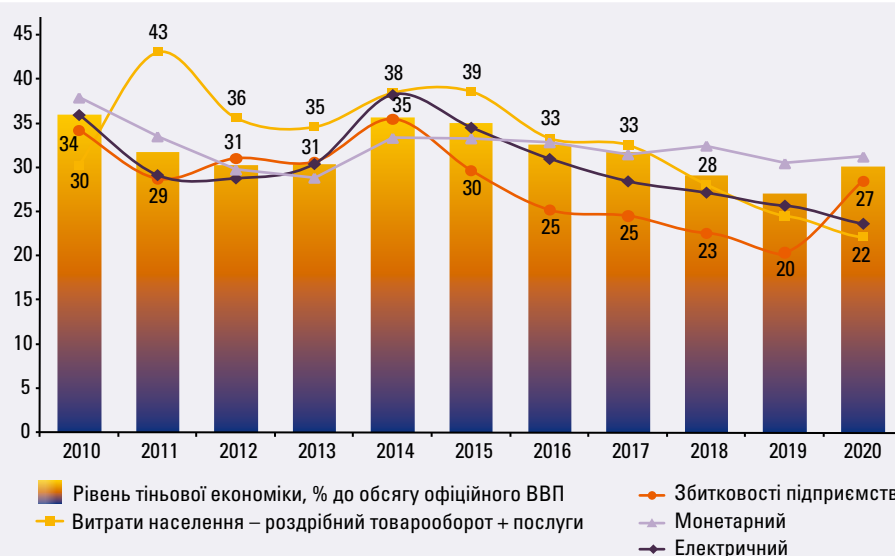

Рис. 2.
Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами,
% від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономіки

ДОВІДКОВО

кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору).

Лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

Рівень тіньової економіки за методом збитковості підприємств у 2020 році становив

27%

від обсягу офіційного ВВП

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням методу збитковості підприємств, становив за підсумком 2020 року 27% від обсягу офіційного ВВП, що на 7 в.п.¹ більше за рівень у 2019 році.

ДОВІДКОВО

Відповідно до методологічних рекомендацій за методом збитковості підприємств умовами для формування тенденції до збільшення рівня тіньової економіки є зростання обсягу збитків (збільшення кількості збиткових підприємств) або скорочення обсягу прибутків суб'єктів господарювання (зменшення кількості прибуткових підприємств).

Зміну рівня тіньової економіки у видах економічної діяльності, розрахованого за методом збитковості підприємств, рекомендуємо розглядати лише як вектор зміни тенденцій тіньової економіки у короткостроковому періоді.

За цим методом зростання рівня тіньової економіки відбулось в умовах формування суттєвої збитковості підприємств, обсяги

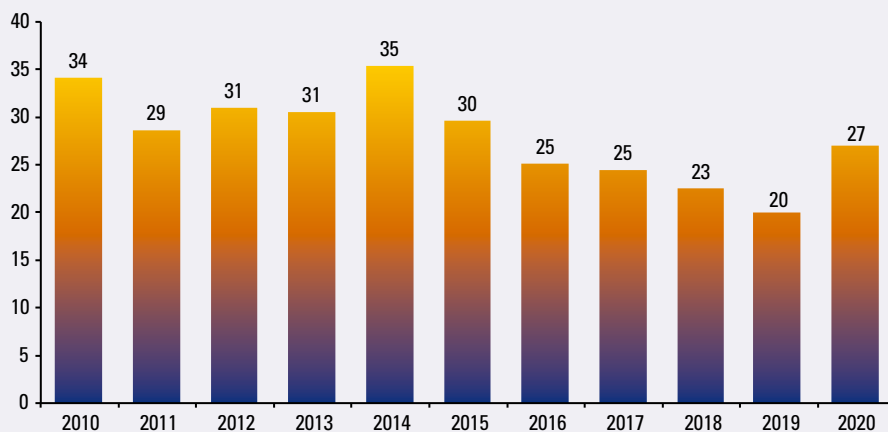
якої зростали у звітному періоді, незважаючи на часткове пристосування протягом року підприємств до діяльності в умовах адаптивного карантину та позитивний вплив від реалізації Урядом заходів з підтримки населення і бізнесу з метою пом'якшення негативних наслідків пандемії COVID-19.

ДОВІДКОВО

за попередніми даними Держстату, за підсумком 2020 року великими та середніми підприємствами було отримано прибутків на суму 602,3 млрд грн (або 97,1% порівняно із 2019 роком), а збитків допущено на суму 337,9 млрд грн (або 194,6%). Як наслідок, у грудні 2020 року бізнес продовжував песимістично оцінювати результати своєї економічної діяльності: індекс очікувань ділової активності у грудні становив 45,5 пунктів. Очікування підприємств перебували на рівні, нижчому рівноважного значення – 50 пунктів.

У грудні 2019 року індекс очікувань ділової активності промислових підприємств становив 48,6 пунктів.

Рис. 3.
Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, % до обсягу офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

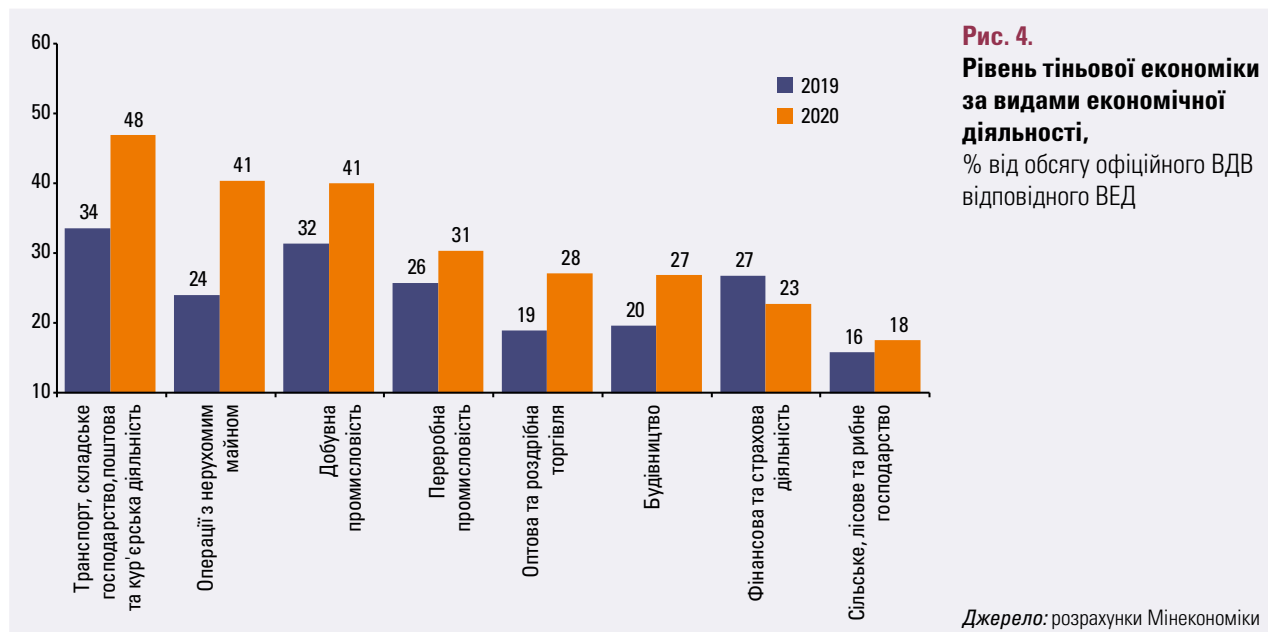
РІВЕНЬ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ВИДАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МЕТОДОМ ЗБИТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Усі ВЕД (за винятком ВЕД «Фінансова та страхова діяльність») показали тенденцію до збільшення рівня тіньової економіки на тлі зростання обсягу збитків підприємств цих ВЕД за підсумком 2020 року в умовах вимушеного обмеження їх виробничої активності.

Найбільше частка тіньового сектору зросла у ВЕД «Операції з нерухомим майном» (на 17 в.п. до

41% від обсягу ВДВ у ВЕД), у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» (на 14 в.п. до 48%), у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (на 9 в.п. до 41% відповідно).

У ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» зафіксовано тенденцію до зменшення рівня тіньової економіки за підсумком 2020 року – на 4 в.п. (до 23% від обсягу ВДВ у ВЕД).

У ВЕД «Операції з нерухомим майном» за підсумком 2020 року частка тіньового сектору збільшилась на 17 в.п. (до 41% від рівня ВДВ галузі). Згідно з методикою розрахунку такий результат є відображенням суттєвого зростання обсягу збитків підприємств ВЕД (у 9,5 разів до 14,3 млрд грн у 2020 році). Разом з тим, високу збитковість 2020 року можна вважати цілком об'єктивним наслідком низького попиту на послуги ВЕД в умовах дії карантинних обмежень. Тобто, для даного ВЕД розрахункове надто значне зростання тіні, скоріш за все, не є достовірною оцінкою. Разом з тим, високо вірогідним

лишається припущення про те, що обсяги тінізації діяльності в цьому ВЕД зростали у 2020 році.

ДОВІДКОВО

обсяги житлового будівництва скоротилися на 18,5% у 2020 році («+» 4,8% у 2019 році).

За даними НБУ станом на кінець грудня 2020 року порівняно з відповідною датою 2019 року обсяг іпотечних кредитів у національній валюті зменшився на 5%.

Збільшення рівня тіньового сектору у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» на 14 в.п. до 48% від

рівня ВДВ також розрахунково зумовлено суттєвим зростанням збитковості галузі – у 1,6 раза¹ до 40,7 млрд грн у 2020 році, отриманих 50,4% підприємств галузі. Негативні фінансові результати здебільшого є об'єктивним наслідком діяльності підприємств ВЕД в умовах:

- посилення карантинних обмежень в світі (авіаційний транспорт);
- дії жорстких обмежень в епідемічних зонах всередині країни (залізничні перевезення та міський транспорт);
- зниження попиту на природний газ в умовах дії нової Угоди про транзит природного газу між Україною та РФ з передбаченими у ній меншими порівняно з 2019 роком обсягами транзиту (трубопровідний транспорт);
- зниження попиту на послуги галузі з боку аграріїв через менший порівняно з минулорічним врожай основних сільськогосподарських культур (залізничні вантажні перевезення).

ДОВІДКОВО

помісячна динаміка індексу промислової продукції у 2020 році засвідчила, що добувна галузь на тлі послаблення карантинних обмежень, а також покращення кон'юнктури на світових товарних ринках залізних руд та чорних металів (починаючи з серпня 2020 року) у IV кварталі 2020 року подолала рубіж максимально негативного ефекту від жорстких протиепідемічних заходів як всередині країни, так і за її межами.

З іншого боку, тенденція до суттєвого збільшення збитковості (42,1% від загальної кількості підприємств галузі показали збиткові результати діяльності у 2020 році проти 24,6% у 2019 році) видається вельми сумнівною за доволі високої рентабельності операційної діяльності підприємств у добувній промисловості (22,2% за підсумком 9 місяців 2020 року²). Тобто високовірогідним є те, що розрахунковий показник суттєвого зростання рівня тіні в даному випадку відповідає дійсності.

Також неординарною є ситуація щодо суттєвого зростання збитковості (у 3,9 раза до 47,0 млрд грн у 2020 році) у ВЕД «**Оптова та роздрібна торгівля**». З одного боку, збільшення збитковості було об'єктивним в умовах суттєвих обмежень роботи торговельних майданчиків під час дії карантинних заходів

Отже, так само можна піддати сумніву отримані розрахункові результати значного зростання тінізації в діяльності даного ВЕД. Але, як і у випадку із попереднім ВЕД, сам факт зростання тінізації діяльності даного ВЕД лишається високовірогідним.

Втім, можна навести й, навпаки, інші приклади. Так, збільшення рівня тіньюового сектору у добувній промисловості і розробленні кар'єрів на 9 в.п. до 41%, з одного боку, є наслідком зростання обсягу збитків підприємств галузі (у 2,1 разів до 23,2 млрд грн у 2020 році), сформованих в умовах:

- зменшення попиту на енергетичну продукцію з боку споживачів;
- скорочення обсягу видобутку кам'яного та бурого вугілля при високих запасах вугілля на ТЕЦ та ТЕС;
- виснаження наявних родовищ газу та нафти, вугільних шахт поряд з наявними складнощами з погодженням спецдозволів на нові ділянки для видобутку паливно-енергетичних ресурсів.

пандемічного періоду, наслідком чого стало, у тому числі, зміна споживчих уподобань населення у бік значного скорочення не першочергових витрат (на придбання товарів і послуг не першої необхідності; під час відвідування розважальних і торговельних центрів). Але, з іншого, – цей ВЕД був один з небагатьох, який завдяки своїй мобільності та гнучкості в нових складних умовах за підсумком 2020 року мав стійкий тренд на зростання. Саме тому викликає певні сумніви задекларована висока збитковість, враховуючи, що роздрібна торгівля за підсумками року продемонструвала потужне зростання на рівні 7,6%. Отже, зростання тіньюового сектору у ВЕД «**Оптова та роздрібна торгівля**», який порівняно з 2019 роком **збільшився на 8 в.п. до 28%** від рівня ВДВ галузі, також можна із високою вірогідністю вважати відповідним дійсності.

² Останні наявні дані.

Збільшення рівня тіньового сектору у будівництві на 7 п.в. (до 27% від рівня ВДВ галузі) також є, насамперед, наслідком зростання обсягу збитків підприємств галузі (у 1,3 разів до майже 2,0 млрд грн у 2020 році), отриманих 21,7% від загальної кількості підприємств ВЕД на тлі:

- «інвестиційної паузи» у більшості підприємств реального сектору в умовах скорочення їх фінансових результатів;
- невизначеності механізму отримання дозвільної документації в умовах реформування у сфері містобудування (реорганізація ДАБІ);
- зменшення попиту з боку населення на житлове будівництво.

Разом з тим, будівельна галузь упродовж року забезпечувалась постійною потужною підтримкою з боку держави (у тому числі, шляхом активного фінансування проектів «Великого будівництва») в обсягах, які майже цілком компенсували зниження попиту на послуги ВЕД з боку інших споживачів на тлі карантинних обмежень.

ДОВІДКОВО

обсяги будівництва інженерних споруд зросли на 14,8% у 2020 році («+» 27,7% у 2019 році).

Тому і для даного ВЕД розрахункову оцінку зростання тіні із високою вірогідністю можна вважати такою, що відповідає дійсності.

У ВЕД «Фінансова та страхова діяльність» зафіксована тенденція до **зменшення** рівня тіньової економіки (на 4 в.п. до 23% від обсягу ВДВ у ВЕД) на тлі утримання фінансової стабільності в економіці та доволі високого попиту на банківські послуги (в умовах розширення Урядом державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» з метою компенсування МСП втрат у період вимушеного простою та надання їм доступу до дешевших ресурсів) та, як наслідок, збільшення у 2,6 разів порівняно з 2019 роком (до 186,8 млрд грн у 2020 року) обсягу отриманих суб'єктами даного ВЕД прибутків. При цьому джерелами прибутку банківського сектору у 2020 році переважно було зростання чистих процентних і комісійних доходів.

Рівень тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» у 2020 році становив

22%

Рівень тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» зменшився порівняно з 2019 роком на 3 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП), що стало наслідком, насамперед, звуження пріоритетів у споживчій активності населення під час пандемії до кола життєво необхідних товарів і послуг та обмеження під час запроваджених карантинних заходів можливостей з реалізації товарів на неорганізованих торговельних майданчиках.

Разом з тим, з огляду на зростання рівня тіні в ВЕД «Оптова та роздрібна торгівля», такі результати за цим методом викликають сумнів щодо їх відповідності дійсності. Можливо, частково змінені патерни в поведінці населення і перехід на інтернет-купівлю товарів та послуг змінили і традиційні канали тінізації з неорганізованих ринків на «неорганізовані» інтернет-майданчики, що не було охоплено існуючим методом розрахунку.

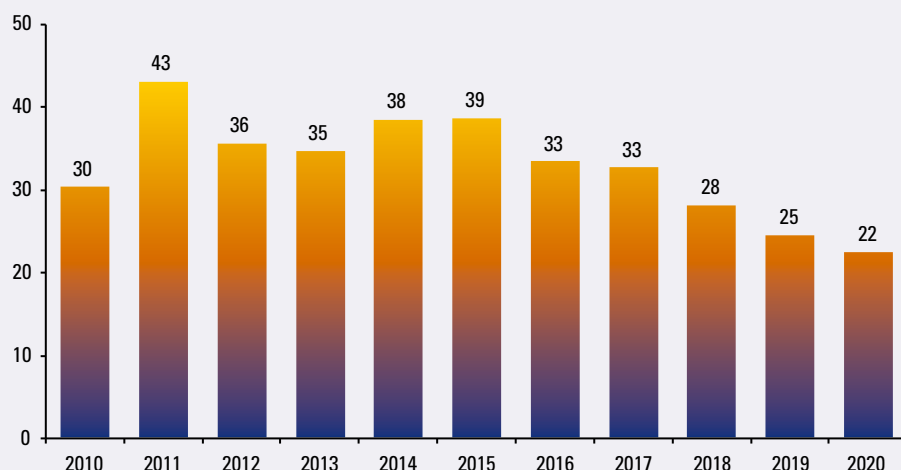
ДОВІДКОВО

за даними дослідження Info Sapiens «Споживчі настрої в Україні» у грудні 2020 року індекс споживчих настроїв (ICN) становив 65,9 п., що значно нижче минулорічного показника 92,2 п.

Споживчий попит населення стимулювався державою шляхом підвищення рівня оплати праці. У 2020 році номінальна середньомісячна заробітна плата збільшилась на 8,2% до 12759 грн., реальна – на 7,4% відносно рівнів 2019 року, що відбулось, у тому числі, завдяки підвищенню мінімальної заробітної плати (з 01.01.2020 до 4723 грн., з 01.09.2020 до 5000 грн.).

Кількість неформально зайнятого населення віком 15-70 років у 2020 році становила 20,3% до загальної кількості зайнятого населення у цьому віці порівняно з 20,9% у 2019 році.

Рис. 5.
Динаміка рівня тіньової економіки за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги»,
% від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Рівень тіньової економіки за електричним методом у 2020 році становив

23%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням електричного методу, зменшився порівняно з 2019 роком на 2 в.п. і склав 23% від обсягу офіційного ВВП. Відповідно до методології розрахунку тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом засвідчується:

- або збільшенням обсягу реального ВВП більшими темпами, ніж обсягу внутрішнього споживання електроенергії (за вирахуванням споживання на комунально-побутові потреби);
- або, як це мало місце за підсумком 2020 року, падінням обсягу реального ВВП меншими темпами – на 4,0%, ніж обсягу внутрішнього споживання електроенергії (за вирахуванням споживання на ком.-побут. потреби) – на 5,1%.

За цим методом динаміка рівня тіньової економіки сформувалась на тлі дії об'єктивних «стимуляторів» зменшення тінізації, які обумовили відносно більше скорочення обсягів споживання електроенергії при меншому скороченні обсягів ВВП. Тобто структурно нерівномірний вплив коронакризи на різні галузі економіки відповідним чином поширився також і на ВВП, і на споживання електроенергії. Так, внаслідок пригніченого світового попиту та інвестиційної «паузи» за підсумком 2020 року суттєво скоротили обсяги виробництва енергоємні галузі, насамперед, металургія і машинобудування. Динаміку ВВП при цьому підтримували неенергоємні ВЕД (внутрішня торгівля, інформація та телекомунікація, охорона здоров'я, державне управління, фінансова та страхова діяльність тощо).

ДОВІДКОВО

за оперативними даними ПрАТ «НЕК «Укренерго», споживання електроенергії в об'єднаній енергосистемі України за 2020 рік становило 117,7 млрд кВт-год., що на 2,1% менше, ніж за 2019 рік.

За У середньому за 2020 рік споживання електроенергії підприємствами промисловості (без урахування технологічних втрат) скоротилося порівняно з обсягами 2019 року на 3,8% до 49 млрд 195,6 млн кВт-год у 2020 році.

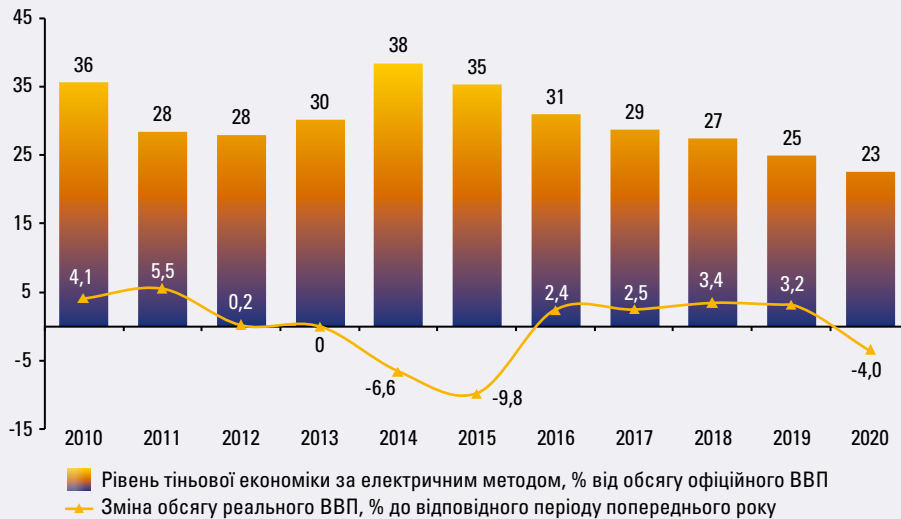

Рис. 6.

Рівень тіньової економіки за електричним методом, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рівень тіньової економіки, розрахований за монетарним методом, у 2020 році становив

31%

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням монетарного методу, збільшився порівняно з 2019 роком на 1 в.п. і становив 31% від обсягу офіційного ВВП. За

цим методом враховувалося, що тенденція до збільшення тіньової економіки сформувалась на тлі дії у 2020 році різноспрямованих чинників впливу:

↑ ПОЗИТИВНИХ:

- здешевлення фінансування для бізнесу й населення на тлі зниження НБУ облікової ставки (з 12.06.2020 до 6 % річних);
- запровадження банками «кредитних канікул» для сумлінних позичальників (за умови відсутності негативного впливу на капітал банку) у період жорстких обмежень;
- підтримання НБУ програм Уряду, зокрема «Доступні кредити 5–7–9 %».

ДОВІДКОВО

станом на 04.01.2021 від моменту старту Програми «Доступні кредити 5-7-9 %» уповноважені банки видали 7575 позик на загальну суму 17,4 млрд гривень. З них 10,823 млрд грн видані в якості рефінансування попередньо отриманих позик, 3,367 мільярда підприємці отримали на капітальні інвестиції та 3,259 млрд грн в якості антикризових кредитів під 3%.

↓ НЕГАТИВНИХ:

- подальше скорочення кредитування економіки в умовах невизначеності;

ДОВІДКОВО

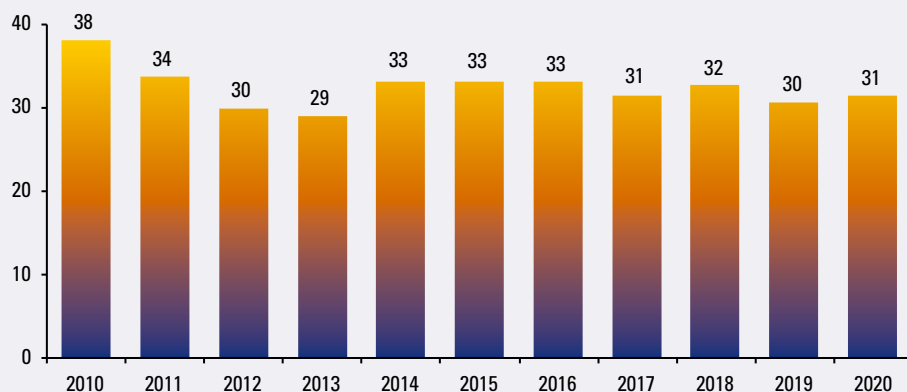
у річному вимірі (у розрахунку до відповідного місяця минулого року) загальний обсяг кредитування скоротився на 2,3% або 22,8 млрд гривень.

- збереження домінуючого впливу панічних настроїв серед учасників валютного ринку на динаміку курсу, що в умовах невизначеності через загострення пандемії спричинило девальваційну динаміку гривні.

ДОВІДКОВО

упродовж 2020 року, попри переважання пропозиції іноземної валюти над попитом на неї з боку клієнтів банків, гривня мала, переважно, девальваційну динаміку. З початку року середньомісячний обмінний курс гривні до долара США послабився на 19,3 %, що було результатом розвитку ситуації, пов'язаної із коронавірусною інфекцією COVID-19. У березні в умовах запровадженого карантину гривня до долара США знецінилася на 7,4%, у липні, коли на тлі адаптації до нових умов більш інтенсивно відновлювалася ділова активність, що потребувала швидшого розширення обсягів торгів на міжбанківському ринку, гривня знецінилася на 2,3% відповідно). Наприкінці року (у листопаді-грудні) девальваційна динаміка змінилася на ревальваційну, у тому числі через певне «завмирання» ділової активності в умовах чергового посилення карантинних обмежень (запровадження карантину «вихідного дня»).

Рис. 7.
Рівень тіньової економіки
за монетарним методом,
% від обсягу офіційного ВВП

Джерело: розрахунки Мінекономіки

Разом з тим, таке незначне зростання рівня тіні за монетарним методом, з тих самих підстав, що і за методом «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги», можна піддати сумніву. Зокрема, в умовах пандемії об'єктивно збільшився відсоток безготівкових розрахунків, що стримувало

зростання готівкового обігу, темпи якого, тим не менш, лишались значними (34,3% у річному обчисленні у 2020 році). Разом з тим, нові патерни поведінки могли сформулювати (розширити) нетрадиційні безготівкові канали тінізації, що наразі не охоплюються цим методом розрахунку.

ВИСНОВКИ

Зростання тіньової економіки у 2020 році, насамперед, є наслідком складних, неординарних умов, з яких функціонували економічні агенти під час коронакризи.

Разом з тим, відносно незначне зростання тіні є результатом неординарності проявів коронакризи і часткової зміни патернів людської поведінки, які:

- змінили канали тінізації, що, наразі, не охоплюються окремими існуючими методами обрахунку;
- обмежили можливості для тінізації, заблокували традиційні канали за недостатньої, наразі, поширеності нових.

Зазначені процеси свідчать про постійну зміну проявів тінізації і, відтак, необхідність постійного удосконалення як методів обрахунку, так і методів виявлення і боротьби з цим явищем.

Разом з тим, процеси тінізації економіки значною мірою спричиняються також недостатньо сприятливим середовищем. Позитивні очікування від реформ, їх реалізація стимулюють населення та суб'єктів господарювання до розширення діяльності у легальному секторі за умови поліпшення інвестиційного та бізнес-клімату в країні. При цьому належні умови та інституційне середовище неможливо створити доти, доки не будуть подолані системні чинники, що стримують процеси детінізації економіки в Україні. Основними серед них є:

• НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ;

ДОВІДКОВО

експерти рейтингу економічної свободи (Economic Freedom Index 2021), що формується Heritage Foundation, визнали рівень захисту прав власності в Україні недостатньо ефективним, оцінивши його на рівні 48,5 балів (за 100 можливих) із незнаним покращенням ситуації – на 1,0 балів порівняно з попереднім рейтингом.

• НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ;

ДОВІДКОВО

згідно з Міжнародним індексом прав власності (International Property Rights Index) 2020, в Україні, незважаючи на відносно високий рівень захисту патентів (40 місце у світі), незадовільними є сприйняття захисту інтелектуальної власності (107 місце) та рівень піратства (89 місце).

• НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЛІКВІДНОСТІ ФОНДОВОГО РИНКУ, ЗАХИСТУ ПРАВ ІНВЕСТИРІВ поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку;

ДОВІДКОВО

загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР у січні-грудні 2020 року, становив 113,4 млрд грн, що менше на 79 млн. грн. порівняно з відповідним періодом 2019 року.

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі упродовж цього періоду зафіксовано з ОВДП – 328,7 млрд грн (98% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі протягом січня-грудня 2020 року).

Український фондовий індекс ПФТС за грудень 2020 року зменшився на 1,5 % (після збільшення на 1,5 % у листопаді) до 499,75 пункту станом на 31.12.2020. Впродовж квітня-жовтня 2020 року значення показника на кінець кожного місяця становило близько 500 пунктів.

У цілому за 2020 рік індекс ПФТС втратив 1,9 %, що, зокрема, відбулося на тлі занепокоєнь інвесторів щодо наслідків пандемії коронавірусу та здійснення ними поодиноких угод з індексоутворюючими акціями.

- **НЕДОСКОНАЛІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ**

(основними вадами якої експерти визначають недостатню ефективність гілок судової системи), **як наслідок, низький рівень довіри суспільства та інвесторів до неї;**

ДОВІДКОВО

за результатами рейтингу економічної свободи (Economic Freedom Index 2021) експерти зробили висновок про необхідність реформування судової системи з метою поліпшення її ефективності та оцінили її поточний стан на рівні 41,1 балів (зі 100 можливих) із погіршенням позиції України на 1,1 балів порівняно з попереднім рейтингом.

- **ВИСОКИЙ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ В КРАЇНІ;**

ДОВІДКОВО

експерти рейтингу «Індекс сприйняття корупції 2020» оцінили рівень корупції в Україні у 33 бали, що на 3 бали більше ніж у рейтингу 2019 року (за шкалою від 0 до 100, де 0 означає найвищий рівень корупції відповідно до сприйняття респондентів, а 100 – найнижчий), що відповідає 117 місцю серед 180 країн, які увійшли до рейтингу (126 місце серед 180 країн у рейтингу 2019 року). За висновками експертів рейтингу, в Україні гальмується імплементація повноцінної судової реформи. Упродовж 2020 року спостерігався постійний тиск на антикорупційні інституції. Наприкінці 2020 року країна опинилась у кризі конституційного правосуддя, що супроводжувалася неспроможністю керівництва держави подолати її цілком. Спостерігалися також спроби порушити й нівелювати антикорупційні досягнення у сфері публічних закупівель (шляхом запровадження локалізації в публічних закупівлях, що суперечить міжнародним зобов'язанням України). За висновками експертів, якщо вже зараз не зупинити окреслені тенденції, наступного року в Індексі сприйняття корупції позиція України може значно погіршитись.

- **НАЯВНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ, НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ УРЯДУ, утворених у ході збройного конфлікту на території країни, та, як наслідок, зростання «потенційних можливостей» для застосування схем контрабанди товарами.**

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ

Контактна інформація:

Департамент стратегічного планування
та макроекономічного прогнозування
Міністерства економіки України

Відділ з питань економічної безпеки,
детінізації економіки та статистики

Електронна адреса: dubrovina@me.gov.ua
Контактний телефон: (044) 200 4434